

Кіра Вишневська

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Економічна й духовно-моральна криза суспільства в поєднанні з невирішеними проблемами сучасної освіти актуалізує проблему подальшого удосконалювання рівня професіоналізму фахівців з вищою освітою.

Причини низького рівня професіоналізму випускників вищої економічної школи слід шукати не тільки в недосконалості матеріальної бази, але й у неповному використанні виховних і розвивальних можливостей освітнього процесу вищої школи; перевазі формалізму в методиках і технологіях підготовки майбутніх фахівців; ігноруванні індивідуального розвитку особистості студентів. Якісне вирішення кадрової проблеми в сучасному світі сполучено з модернізацією змісту економічному професіоналізму. Донедавна існував однобічний підхід до тлумачення самої суті змісту професіоналізму. Одні вчені вважали, що його основу складають знання, уміння й навички, що дозволяють молодому фахівцеві успішно виконувати професійні функції. Інші – обмежували його сукупністю особистісних якостей, що забезпечують результативність педагогічного впливу в практиці професійного навчання й виховання. Треті – зводили зміст професіоналізму фахівця до набору дидактичних засобів, що забезпечують успішне вирішення професійних проблем. Однобічність названих підходів очевидна, оскільки для оптимального розв'язання професійних задач важливі всі аспекти змісту професійного професіоналізму. Недостатньо високий рівень професіоналізму випускників вищої школи пояснюється здебільшого низьким рівнем професійно-орієнтованого навчання. У його змісті і способах здійснення зусилля викладачів спрямовані на озброєння студентів знаннями, вміннями й навичками, обкресленими в навчальних програмах відповідно до профілю обраної спеціальності. Особистість фахівця, розвиток її професійно-морального й інтелектуального потенціалу, формування настанови на творче рішення професійних задач часто випадає з поля зору навчального процесу вищої школи. Недооцінка професійно-орієнтованого навчання студентів негативно позначається на рівні їхнього професіоналізму.

Відтак, назріла необхідність у відмові від зовнішніх критеріїв професіоналізму й визначенні внутрішніх, сутнісних критеріїв особистості, що характеризують її професійне обличчя, зокрема сучасного фахівця економічного профілю. Вивчення проблеми професійного становлення майбутнього фахівця передбачається в контексті його особистісного розвитку, що детермінується єдністю психологічних і моральних якостей, які складають основу особистісної, професійної позиції. Тому необхідно знайти способи подолання протиставлення суб'єкта об'єктові, що в навчальному процесі

виражається в проектуванні суб'єкт-суб'єктних відносин у системі «викладач-студент» і в делегуванні суб'єктної позиції кожному учасникові освітнього процесу.

У розробку теоретичних засад педагогічного професіоналізму значний внесок внесли В.О. Сухомлинський, Ф.Н. Гоноболін, Н.В. Кузьміна, Х.Й. Лийметс, В.О. Сластьонін, О.І. Щербаков, В.С. Грехньов, Н.В. Гузій та ін. Без професіоналізму, індивідуально-особистісної спрямованості навчання та виховання неможлива сучасна освіта. Від того, які риси викладач передає студентам, залежить майбутнє нашого суспільства. Цілком зрозуміло, що зробити це може лише той, хто найвищою мірою сам володіє професійною майстерністю, хто здатний передати багатства людської культури іншим. На відміну від технократичних парадигм педагогічної освіти нові культурологічні підходи до організації процесу професійної підготовки вчителів у роботах Є. Бондаревської, Є. Гармаш, Т. Іванової, І. Ісаєвої, В. Сластьоніна, В. Кан-Каліка, О. Рудницької, Л. Кондрашової та ін. процес професіоналізації розглядається через призму професійно-орієнтованої культури педагога (викладача вищої школи). З позицій професійно-орієнтованого підходу до вивчення іноземної мови в умовах ВНЗ можна стверджувати, що це новий, порівняно зі школою, етап, основним елементом якого є іншомовна комунікативна компетенція (Т. Алексеева, Л. Ананьева, Т. Астафурова, М. Бовтенко, Н. Гаврилюк, О. Пічкарь; Л. Гапоненко, Л. Гейхман, І. Клейман; О. Горбуненко, Л. Девіна, Н. Дудко, В. Касьянова, Е. Комарова, М. Кузьміна, І. Куліш, Н. Пустовалова, С. Романенко, С. Селіверстов, Г. Скуратівська, О. Тарнопольський, Ч. Брумфіт та К. Джонсон (Ch. Brumfit, K. Johnson), Т. Хатчінсон та А. Уотерс (T. Hutchinson, A. Waters) та ін.

Мета статі – розглянути проблему професійно орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх фахівців економічного профілю як цілеспрямований педагогічний процес організації і стимулювання активної іншомовної навчально-мовленнєвої діяльності студентів економічного профілю до оволодіння ними іншомовними комунікативними навичками і вміннями професійної спрямованості задля подальшого спілкування з іноземними спеціалістами в економічній сфері.

Аналізуючи професіоналізм фахівців економічного профілю, розглянемо насамперед його змістовий аспект, зокрема домінуючи види професійної діяльності економістів:

- вивчення економічних відносин (відносин, що виникають між людьми в процесі виробництва);
 - збір, обробка, упорядкування інформації про економічні явища і процеси (для досягнення найвищих результатів підприємств і організацій);
 - аналіз ходу і результату економічної діяльності й оцінка її успішності;
 - удосконалювання процесу економічної діяльності;
-

- планування діяльності підприємства;
- визначення системи оплати праці і заохочень для всіх категорій працівників підприємства;
- планування витрат, використання ресурсів, витрат і прибутку підприємства;
- контроль над процесом виконання господарської, хазяйновитої, господарчої, фінансово-господарської діяльності;
- розрахунок потреби підприємства, організації в кадрах;
- аналіз причин перевитрат фонду заробітної плати; робота, пов'язана з розрахунками і переробкою великих обсягів інформації, вираженої в цифрах; складання економічних обґрунтувань, довідок, періодичної звітності, анотацій і оглядів [2].

Галузями застосування професійно-економічних знань є:

- державні установи, що займаються економічними проблемами (Міністерство фінансів, сфера банківської діяльності);
- підприємства промислової, аграрної галузі;
- освітні установи (викладацька діяльність);
- готельний і ресторанний бізнес;
- організації і підприємства малого, середнього і великого бізнесу;
- фінансові організації (податкові інспекції, пенсійні фонди, страхові агентства);
- науково-дослідні інститути, Академія наук [5].

У сучасних умовах розвитку й постійного розширення всебічних міжнародних контактів іноземна мова стає найважливішим засобом професійного спілкування спеціалістів різних профілів, тому останнім часом як за рубежом, так і в Україні все більше уваги приділяється проблемі викладання іноземних мов з урахуванням потреб майбутніх фахівців. Доцільною й методично виправданою є, таким чином, професійна, комунікативно-спрямована підготовка з іноземної мови у вищому навчальному закладі (ВНЗ), що припускає формування в студентів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях.

Іншомовне спілкування стає істотним компонентом професійної діяльності фахівців, а роль дисципліни «Іноземна мова» на немовних факультетах значно зростає у їхній професійній діяльності. Аналіз педагогічних і науково-методичних джерел засвідчив, що існує чимало методичних напрямків і технологій навчання іноземної мови (ІМ) на немовних факультетах ВНЗ. Сьогодні ставиться завдання не тільки оволодіння навичками спілкування іноземною мовою, але й здобуття спеціальних знань за обраною спеціальністю. Професійна підготовка фахівця економіки – це складне багатокомпонентне утворення. Вона визначається якістю підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, досвідом, умов життя, середовища та вимогами до фахівця.

Професійно-орієнтоване навчання майбутнього фахівця міжнародної економіки передбачає низку професійних умінь і якостей особистості.

Опишемо їх.

- Планові (вміння аналізувати внутрішню і міжнародну ринкову ситуацію, визначати структуру і динаміку попиту, ринкових відносин, розробляти тактичні, оперативні проекти і плани, оцінювати ризик, аналізувати і планувати ресурси та ін.);

- Організаційні – це вміння організовувати форми і методи організації управління бізнесом, уміння поєднувати матеріальні, фінансові і трудові ресурси, організовувати і брати участь у зовнішньоекономічній діяльності, оперативно регулювати поведінку і взаємовідносини персоналу, підтримувати взаємовідносини з внутрішнім і зовнішнім середовищем та ін.);

- Комунікативні, організаторські, дослідницькі, пізнавальні вміння;
- Моральні, індивідуально-психологічні особливості та якості особистості майбутнього фахівця економіки ;

- Економічне мислення, ерудиція, володіння усним і писемним мовленням (англійська, українська та ін.);

- Самоаналіз, самовдосконалення своєї особистості.

Професійно-орієнтоване навчання враховує структуру економічної діяльності та вимагають розгляду цього феномена як цілісного динамічного утворення, в якому виділяються окремі одиниці – компоненти.

З метою з'ясування ставлення викладачів вищої школи до нестандартних занять з іноземної мови, ми провели анкетування, до якого включили такі запитання:

1. Що ви розумієте під нетрадиційними формами організації навчально-виховного процесу?

2. Як часто ви використовуєте професійно-орієнтоване навчання на заняттях професійного спрямування?

3. В яких групах частіше використовується (згідно з віком (курсом) студентів)? З чим це пов'язано?

4. Чи впливає використання імітаційно-рольових форм навчання на формування якості знань з іноземної мови та розвитку пізнавального інтересу до вивчення економічних дисциплін?

5. Чи вважаєте доцільним використання імітаційно-рольових форм і в чому вона полягає?

Результати анкетування показали, що 56 % викладачів знають і розуміють поняття «професійно-орієнтоване навчання» і намагаються застосовувати на практиці в міру своїх можливостей. Використовують такі заняття у групах різних вікових ланок. Але частіше все ж імітаційно-рольові заняття проводять на старших IV–V курсах. Також багато залежить від рівня підготовленості групи, 25 % викладачів вважають, що імітаційно-рольові форми навчання краще проводити у творчих, з високим рівнем підготовки групах, 10 % викладачів не зовсім розуміють призначення імітаційно-рольових форм і схиляються до традиційних занять, які під певним контролем можуть підвищити результативність знань і стимулювати пізнавальний інтерес.

Таблиця 1

**Результати анкетування викладачів іноземної мови
з метою професійного спрямування іноземної мови**

Питання	Відповіді, %		
	Так	Частково	Ні
1. Чи існує проблема професійного спрямування навчання іноземної мови на факультеті міжнародної економіки у ВНЗ I–II рівнів акредитації?	83,4	16,7	
2. Чи впливає професійно орієнтоване навчання на підвищення якості успішності студентів з іноземної мови?	50	50	–
3. Чи спираєтесь Ви на знання з фахових дисциплін у навчанні іноземної мови?	16,6	83,6	–
4. Чи задовольняє наявне методичне забезпечення професійну спрямованість іноземної мови?	16,7	33	50

Більшість викладачів іноземної мови (83,6 %) вважають проблему професійного спрямування навчання актуальною. Половина опитуваних вважає, що професійно-орієнтоване навчання з предметів циклу підвищує якість знань студентів з даних економічних дисциплін. Більшість викладачів (83,4 %) лише частково спирається на знання з фахових дисциплін у викладанні предметів іноземної мови. Половину опитуваних не задовольняє наявне методичне забезпечення щодо професійного спрямування іноземної мови, третину – задовольняє частково, а решта (16,6 %) – вважають дане методичне забезпечення не задовільним. 33,4 % викладачів реалізацію професійно-орієнтованого навчання розуміє на рівні окремих тем курсів та фахових дисциплін, половина – на рівні окремих методів діяльності, а решта 16,6 % – на рівні інтеграції, змісту, форм діяльності. Половина викладачів професійно орієнтоване навчання розуміє як знання спеціальних предметів, 33 % – як інтегративне взаємопроникнення знань в спеціальних предметах та знання з іноземної мови у навчанні міжнародної економіки, а решта опитуваних 16,7 % – як знання в спеціальних предметах. Більшість викладачів розуміють поняття і погоджуються з доцільністю використання імітаційно-рольового навчання, намагаються вводити їх у практику як складову професійно-орієнтованого навчання.

У ході дослідницької роботи з метою виявлення мотивів, що впливають на формування професійно-орієнтованого навчання студентів, та виявлення мотиваційного компоненту, було проведено вивчення думок студентів. Ми вивчили думки 385 студентів економічних факультетів першого та третього курсів. На запитання про чинники, що впливають на формування професійного становлення майбутніх фахівців міжнародної економіки, думки студентів відрізнялися (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Вибір мотивів студентів факультету міжнародної економіки
Криворізького економічного інституту**

Групи мотивів	Абсолютне число студентів	% співвід- ношення
Група пізнавальних мотивів прагнення студентів до набуття нових знань (з предмету, психолого-педагогічних знань тощо); задоволеність від самого процесу пізнання.	112	81,3
Група мотивів особистісного зростання прагненням самоствердження в суспільстві, соціальним оточенням; можливістю постійно підвищувати свою кваліфікацію; можливістю виявляти свою індивідуальність в науковій діяльності; можливістю розвитку особистісних якостей; можливістю реалізації своїх здібностей.	117	72,5
Група професійних мотивів інтересом до професії; прагненням одержати професію; прагненням до цікавої роботи; перспективою професійної кар'єри.	91	57,2
Група соціальних мотивів бажання принести користь суспільству; бажання мати високий заробіток; можливість швидко просунути по службі, досягти професійних успіхів.	65	33,1

Аналізуючи одержані дані результатів вивчення мотивів вибору спеціальності студентами першого курсу, ми відзначили насамперед те, що вони виокремлюють групу пізнавальних мотивів. Дану групу виокремили 81,3 % від числа досліджуваних студентів. Поряд з групою пізнавальних мотивів у числі пріоритетних студенти першого курсу виокремлюють групу мотивів особистісного зростання. Дану групу мотивів виокремлюють 72,5 % студентів. Важливого значення студенти першого курсу надають групі професійних мотивів (57,2 %). Групі соціальних мотивів при виборі спеціальності віддали перевагу 33,1 % студентів першого курсу.

Однак у процесі навчання у вузі уявлення студентів про рівні, вимоги та зміст професійної діяльності змінюються, формуючи до неї позитивне або негативне ставлення, і впливають на формування професійної компетентності студентів, що доведено дослідженнями А.Т. Колденкової, С.Є. Рескіної, В.А. Якуніна та ін.

Отже, професійно-орієнтоване навчання майбутніх фахівців еконо-

мічного профілю – це цілеспрямований процес передавання, засвоєння економічних знань, специфіки професійної діяльності та активне становлення особистості майбутнього фахівця, реалізація професійних якостей, здібностей, комунікативних умінь і навичок спілкування студента у процесі навчання у ВНЗ, це формування особистості майбутнього фахівця через систему професійно спрямованих завдань та виховання позитивного ставлення до суспільно-соціальних цінностей обраної професії. Професійно-орієнтоване навчання дозволяє приймати професійно важливі рішення, прогнозувати результати, забезпечує рефлексивне розуміння, готовність і здатність, допомагати у вирішенні проблем та утруднень, актуалізувати резерви особистісного зростання, робить можливим подолання конфліктних ситуацій, що виникають у процесі професійної діяльності у процесі спілкування. У сучасних умовах розвитку й постійного розширення всебічних міжнародних контактів іноземна мова стає найважливішим засобом професійної комунікації фахівців різних профілів, що й спричинило посилення мотивації у вивченні мов міжнародного спілкування. Іншомовна професійно орієнтована комунікація – процес, у межах якого забезпечується потенційна здатність комунікантів реалізувати обмін інформацією іноземною мовою, а також самостійно здійснювати пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущих знань у процесі професійної підготовки. Подальшу свою роботу ми вбачаємо у розробці ігрових технологій на заняттях з іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гужва Т. Английский язык. Разговорные темы. Для абитуриентов, слушателей курсов, студентов филологических факультетов / Т. Гужва // 2-е изд., исп. – К.: Тандем, 1997. – 352 с.
2. Кузнецов А.Н. Совершенствование содержания профессионально ориентированной иноязычной подготовки студентов агроинженерных вузов: дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: 13.00.08 – дошкольная педагогика, 13.00.02 – теория и методика обучения (иностраные языки, профессиональное образование) / А.Н. Кузнецов. – Москва, 2003.
3. Кукуленко-Лук'яненко І.В. Вплив психокорекційних занять з англійської мови та становлення особистості студента / І.В. Кукуленко-Лук'яненко // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 1. – С. 46–49.
4. Павлова С.В. Обучение иностранному произношению на коммуникативной основе / С.В. Павлова // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 1. – С. 29–32.
5. Палюк Л.Г. Проблема обучения устному деловому общению будущих специалистов банковской сферы / Л.Г. Палюк // Иноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 41–44.